

Explicationis Didascaliarvm. Terentianarvm Specimen. VIII De Officio.
Aedilivm. Cvrvlium Circa Lvds. Scenicos : Doctrinarvm Avspiciis Dei
Et Friderici Vernis Et Aestivis. Mensibvs Anno MDCCXXXII Illvstris.
Gymnasii Fridericiani ... Civibvs Horis. Ordinariis. Atqve. Extraordinariis
Proponendarvm. Catalogvs Pvblicatvs

Explicationis Didascaliarum Terentianarum Specimen VIII De Officio
Aedilium Curulium Circa Ludos Scenicos

Altenburg

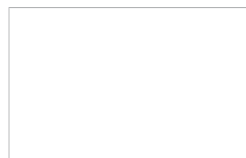
Mo#rlin, Johann Gottfried

P 2° 00215 (098)

https://dhb.thulb.uni-jena.de/receive/ufb_cbu_00010366

urn:nbn:de:urmel-5b543bf9-d02f-4b71-9472-650e3a44e467-00009565-16

Lizenz: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

urn:nbn:de:urmel-5b543bf9-d02f-4b71-9472-650e3a44e467-00009565-16

98

EXPLICATIONIS
DIDASCALIARVM. TERENTIANARVM
SPECIMEN. VIII
DE
OFFICIO. AEDILIVM. CVRVLIVM
CIRCA
LVDOS. SCENICOS
DOCTRINARVM
AVSPICIIS
DEI
ET
FRIDERICI
VERNIS. ET. AESTIVIS. MENSIBVS
ANNI. dōlōccxxxii
ILLVSTRIS. GYMNASII
FRIDERICIANI
TRIVM. SVPERIORVM. CLASSIVM
CIVIBVS
HORIS. ORDINARIIS. ATQVE. EXTRAORDINARIIS
PROPONENDARVM. CATALOGVS
PVBLCATVS
A
M. IO. GOTTFRIDO. MOERLINO
ILL. GYMNASII. FRIDERICIANI. DIRECTORE
LATINAE. IENENSIVM. SOCIETATIS
COLLEGA. HONORARIO
ALTENBURGI
LITTERIS. PAVL. EMANVELIS. RICHTER.

1742

urn:nbn:de:urmel-5b543bf9-d02f-4b
71-9472-650e3a44e467-00009565-20

In omni Tragoedia δέσιν καὶ λύσιν, nexum et solutionem requi-
rens Aristoteles (a). λύσιν ἀπὸ μηχανῆς, solutionem a machina
(b) commemorat, quum involutis perturbatisque rebus, quibus
neque expediendis humana consilia sufficerent, neque finem,
qualis futurus esset, quisquam posset ominari, beneficio machinae
cuiusdam, vel Deus aliquis praesenti et insperata ope adesset, vnde ipsum illud vetus ver-
bum, *Deus a machina* (c), vel, attracta machina, elabi nescientes, oculis eriperentur, vnde
attrahere machinam in proverbium abiit. Refert quidem philosophus solutionem illam
ad ea, quae sunt extra actionem, adhiberi tamen solitam declarat, exemplique loco Me-
deam nominat. Machina autem secundum Alconium Pedianum, ad quem pronocat
Vossius (d), dicta, *vbi non tam materialis ratio, quam artis duceretur*. Huius generis est
χασμεία illa *μηχανή*, quam copiose et erudite, continendi, impellendi, aut laxandi
vim tribuens, describit Calaubonus (e), sic tamen, ut non patet, habere propriam La-
tinos vocem, quae Graecum *χασμεία* exprimat, nisi, quod Anthonius *Veribulum* nomi-
naverit, *variis coagmentis mille species formarum simulantem*, nec inconuenienter, quum
χασμεία Lexicographis omnia illud denotet, quo organum aliquod intentum laxatur,
vel erectum demittitur: quae tamen generatim potius in omnes ingeniole structas ma-
chinas quadrare appellatio videtur, quam tragicarum esse propria, quemadmodum etiam
illa, quae *μηχαναὶ ἀνίσταται* machinae suapte natura mobile: passim occurrunt. *Αὐτομάτου*
absolute dixit Suetonius (f), id est, Pitiscus interprete (g) opus ita fabricatum, ut sua
sponte efficere quiddam, velut ignara causa videretur. Sic autem Tranquillus: *Be-*
stiarum meridianisque adeo delectabatur, ut etiam prima luce ad spectaculum descenderet, et
meridie, dimisso ad prandium populo persisteret, praeterea designatos etiam leui subitaque de
coissa quosdam committeret, de fabrorum quoque ac ministrorum atque id genus numero, si
αὐτομάτου, vel pegma, vel tale quid aliud parum cessisset, quae verba curatius si expen-
ditionis, statim adparet, recte Dempsterum (h) ab iis dissentire, qui statuunt, idem fuisse
αὐτομάτου et pegma, quod iam describendum suscipio.

Procul dubio Apuleius (i) in clario splendidoque adparatu publicae voluptatis *con-*
stitit machinas sublimis turresque tabularum nexibus instar circumforaneae domus nominans
pegma designauit. Scite hoc depingit Prudentius (k)

*Tabulis superne strata reuolunt pulchra
Ritosa rari pegmatis compagibus,
Scindunt subinde vel crebrant aream,
Crebroque lignum perferant acuminis
Patet minutis ut frequent hiaribus.*

Seneca (l) de artibus ludicris, quae ad voluptatem oculorum atque aurium tendunt, agens,
his adnumerat, inquit, *machinatorum, qui pegmata per se surgentia excogitant, et tabulata tacite*
in sublime crescentia, et alia ex inopinato voluptates, aut dehiscentibus, quae cohaerebant, aut
his, quae distabant, sua sponte conuolunt, aut his, quae eminebant, paulatim in se residentibus.
His imperitorum feriantur aculi, omnia subit, quia causas non nouere, mirantur. Plura
suppeditant Hofmannus (m), Pitiscus (n), Dempsterus (o), Lipsius (p), structuram
pegmatis vberius declarantes. Vnus illius praecipuus in gladiatoris et scenicis ludis. Illis
immorari non fert animus, in hos intendenti oculos pegma occurrit, quod Plinio (q) recte, L.
Muraena et Caius princeps in circo duxit, in quo luere argenti pondo CXXIV. Species
pegmatis facit Caelius Rhodiginus (r) Graden et Ecyclema. Graden ad ficulneae arbo-
ris

(a) ARISTOTELES lib. de poet. C. 12.

(b) IDEM lib. cir. C. 15.

(c) conf. ERASMI Adagia p. 591.

(d) GER. IO. VOSSIUS in Etymol. p. 302.

(e) IS. CASAVBONUS, Animaduert. in Athenaeum L. IV. C. 2.

(f) SVETONIUS in Claud. C. 24.

(g) SAM. PITISCVS in SVETONII Claud. C. 24. n. 15.

(h) THOM. DEMPSTERVS in Paralip. ad IO. ROSINI. Ant. Rom. L. V. C. 10.

(i) APVLEIVS. Metamorph. L. IV.

(k) PRUDENTIVS. NEB. CRISPINVS Hymn. XIV. v. 106. seq.

(l) SENECA. Ep. 88.

(m) IO. IAC. HOFMANNVS. Lex. Vniu. T. III. p. 628.

(n) PITISCVS. Lex. A. R. T. II. p. 400. et in SVETONII. Cal. C. 26. n. 54.

(o) DEMPSTERVS. Paral. ad ROSINI. A. R. L. V. C. 10.

(p) LIPSIVS de Amphitheatro C. 11.

(q) PLINIVS. L. XXXIII. C. 3.

(r) LVD. CAELIVS. RHODIGINVS. Lect. ant. L. VIII. C. 2.

ris imaginem efficiam, solis quidem ipse cum Polluce comicis tribuit scenis, Helychius autem (s) Tragicis. Certe, si Dei et Heroes illa in aëre agitati, Helychio, quam Polluci credere maluerim, melior eorum, quae Mercurius apud Plautum (t) dixerit: *Facere me, ut sit Comodia, Reges quo veniunt et Dii, non par arbitror. Quid igitur? quoniam hic seruus quoque partes habet, faciam hanc, prout de dixi, Tragicocomodiam.* Alterum illud, *Eccyclena* subiectis rotis circumactum pegma, spectatoribus quae intus essent acta ostendisse docet idem, quem nominavi Rhodiginus, quia in re non a vero aberrasse eum, ex illis cognoscimus, quae ex Clemente Alexandrino, Epiphanio, et Aelianus ad declarandam vim verbi ἐγκυκλῆς adfert Casaubonus (v), primum eius significatum ad pegmata theatrorum refereus, in quibus versatione machinarum res oculis vel admotae vel amotae. Incendiis raptibusque repraesentandis etiam adhibitas illas machinas deprehendimus. De incendiis Claudianus (x):

*Mobile ponderibus descendat pegma redactis
Inque thori speciem surgentes ardua flammis
Scena rotet, varios effingat Martis orbis
Per tabulas impetus vagus, pellaeque citato
Ludans igne trabes et non permissa vagari
Ficta per innocuas errant incendia turre,*

quae quidem eo sensu ficta dixisse Claudianum incendiis, si quis putaverit, quasi inani specie comburendi vim non habentia, plane erraverit, quum non tantum petaristas aegensio pegmate per flammam se librasse Manilius (y) canat:

*Membraque per flammam orbisque emissis flagrantem
Disphindumque suo per inane imitantia motu
Et viduata volant pennis et in aëre ludunt;*

sed Vopiscus (z) etiam commemoret, pegmatis a Carino exhibiti flamma scenam conflagrasse, quam postea magnificentiorum Dioeletianus reddiderit. Raptus indicat Iuvenalis (aa), apud quem Catullus Messalinus caecus adulter et pegma et pueri inde ad velaria rapti laudat: *Ceranon* illud pegmatis genus raptui adhibitum dicebatur, quale illud fuit, quo Memnon ab Aurora, vel Endymion a Luna raptus.

Aliae superant machinae, in quibus Caelium Rhodiginus (bb) sequi liceat. Μηχανὴ ἀπὸ σκηνῆς περιάκτες, machinas scenicas versatiles Plutarchus (cc) habet; Victimus autem quem citat Rhodiginus, loca in scena ad ornatum comparata, in quibus illae machinae versatae, quum aut mutationes fabularum aut Deorum adventus eum tonitruis repentinis effingi debuerint, Periactus dici consuevit adferit: Vterque vere, quum et locum et machinam eadem vox notaverit, quemadmodum Choragium et adparatus conditorium et adparatum ipsum denotare observatum est. Ceraunoscopium altior intus speculae machina, unde fulminum iactus exhibiti. Brontion post scenam machina ad effingenda tonitrua, Claudii Pulcri inventum, unde Claudiana tonitrua, teste Pompeio Festo (dd): *Claudiana tonitrua appellabantur, quia Claudius Pulcher instituit, ut ludis post scenam factis, lapidum coniectus ita fieret, ut veri tonitruum similitudinem imitarentur. Nam antea seves admodum et parvi sonitus fiebant, quum clavi et lapides in labrum aeneum conicerentur.* Theatre partem an machinam Theologem, in quo Iupiter Adlesoresque eius, faciam? ambigo, sicut et Scropeum, quod idem, ex quo pleraque haec desumpta, Rhodiginus indicat, exhibendis ad diuinitatem translatis heroibus vel in bello etiam aut mari facto functis aptum: mallem pro machina accipere, nisi theatri partem ab aliis constitui observarem.

Praemisso hoc machinarum ad Tragoediam pertinentium catalogo, alius iam, scholarum nimirum, quae per hoc semelre spatium AVSPICIS DEI ET FRIDERICI publice priuatosque intra parietes a nobis illustr. Gymn. Fridericiani praeceptoribus habendae sunt, catalogus est publicandus, ita tamen, ut, priusquam illum exhibeamus, DEO O. M. cuius immortalia vereque divina grati memoresque praedicamus beneficia, SERENISSIMUM LONGEQUE CLEMENTISSIMUM PRINCIPEM, Maecenates, rerum nostrarum Arbitros, patriam, et cum hac, Musas nostras supplices commendemus, salutem operantes et tranquillitatem.

(s) conf. PITISCVS in Lex. A. R. T. I. p. 336.

(t) PLAVTUS. Amphitr. Prolog. v. 60. seq.

(v) CASAVBONUS. Animaduers. in Athenaeum L. VIII. C. 15.

(x) CLAUDIANVS de Consul. Malli Theodori, v. 314. seq.

(y) MANILIUS. Astronomic. L. V.

(z) FL. VOPISCUS in Caro, Numeriano et Carino C. 19.

(aa) IUVENALIS. Sat. IV. v. 121.

(bb) LVD. CAEL. RHODIGINUS. Lect. ant. L. VIII. C. 3.

(cc) PLUTARCHVS; libro Περὶ τῶν θεῶν Bd. Ald. Ven. M. D. IX. p. 439.

(dd) FESTUS. L. III.

CATALOGVS LECTIONVM

M. IO. GOTTF. MOERLINVS. ILL. GYM. DIRECTOR

DEO bene iuvante PVBLICE *Scl. et Pr. Class. discipulis* Hutteri Comp. Jocer. theolog. enucleabit, Ciceronis aliquot orationes praeleget, Elementa rhetorica variasque dicendi materias proponet. Poë-
ficos vernaculae et latinae *Mercurii, Saturni autem diebus* stili soluti va-
rias exercitationes tradet emendabitque. PRIVATA. INDUSTRIA
Rechenbergii Lineamenta philosophiae civilis brevis absolver, inde
ad Comp. Physices transibit. *Horis extraordinariis* Codicem Gr. N. T. et
Cebetis tabulam pertractabit, Suetonium et Ciceronis Catonem
maiores illustrabit. Homero in brene tempus reposito, selectos ex princi-
pibus Romanorum poetis locos interpretabitur. Heineccii funda-
menta stili cultioris continabit. Pro institutione epistolica, semel atque iterum
absoluta, variis exercitationibus oratorijs stilum acuet, epistolarum feri-
bendarum etiam in iis rationem habiturus. Rationali philosophiae et Geo-
graphiae destinatas impendet horas. In examinandis, *his per hebdomadam*,
repetitionis causa, doctrinis propositis perget.

M. IO. ADAMVS PFEBERVS, GYM. PROF.

Publicae Lectiones in Class. *Septima et Prima* diuino fretus adiutorio destinavit expli-
cand. *Euang. Graec. Luc. Cap. XV.* et quae sequuntur: ex *Callar. hist.* non. seculo XVI.
et quod ultra dabitur: in *Hebr.* fundamentis huius linguae Sanctae; adiuncta *Idiotismor.*
Hebr. ex diuers. opera collector. explicatione. In cl. *Secunda* Compend. Hutteri Theo-
log. Loc. XIX. cum seqq. quod ex *A. Hirt. Pansae* commentario de hel. Alexandr. a cap.
XXXII. superat; et ex *Cicer. ad diuers. epist. V. Lib. XI. seqq.* *Primas primas* Cic. de
Offic. Lib. I. Cap. XII. et quae post habentur: in *Leg. 2. ff.* praecipis de iudic. et enun-
ciat. it. de ratiocinat. et syllog. et quod de adiunctis emendandi intellectus reliquum
est. *Hebraicae Exod. Cap. I. et seqq.* *Exercitia stili* excolendis ling. Lat. Graec. et ver-
nacu. Solutio et ligatio sermonis, quantum hodie ad earum usum requiritur, recte com-
ponendis: praeterea nemini, qui priuatissime opera et consilio suo uti gaudio in studiis
suis volent, ea *negueantur*; probum et modestum tantummodo animum pro iis expectans.

IO. ANDR. MAYERVS, GYM. CORRECTOR

Publice cum *Scl. et Primas Classis* auditoribus per hos solis vicinis amoeniores menses,
diuina adiutus ope, *Virgilianae Aeneidi* immorabitur. *Epistae Enchiridion*, quod, quan-
tum per naturam suo relicta iudicio fieri potest, ad animi tranquillitatem viam aperit
et regulas ceteroquin, si coelestis praesertim gratia accedit et vires suntque ad vitam
sanctiorem tam necessarios suppeditat, vtilissimas praescribit, explanare perget.

Secundi ordinis discipulis Iustini enarrationes, nec non *Quintii Metam. libros* prae-
lectionum inter se intelligentiam faciem ubique praefere. Quo porro in superioribus illis
sedibus ad eloquentiae studium facilius ingrediantur alumni, vtilem tradet, qua circuitus
et quod si orbis verborum conficitur, nec minus, qua epistolae exarantur, rationem.

Et quum nemo ad solidam eruditionem posset peruenire, nisi graecae linguae co-
mitatu quali instructus: *Grammaticam graecam* proponet legendam, ediscendam et sic
familiarem suis reddendam, ut in mentibus penitus inhaereat. In priuatis lectionibus
eam ad epistolam quandam e *Novo Testamento* sumtam applicabit. *Cornelium Nepotem* et *Phae-
drum* explicabit; *Habneri Geographiae* quosdam tribnet horas et praeter alias ceterum stili
exercitationes instituendas componendi quoque carminis regulas subministrabit.

M. CHRISTIANVS GOETHVS (Schönfeld), GYM. SUBCORRECTOR

Publice in classe utraque superiore diuino adiutus auxilio, quas ante praeteri-
tum semestre explicare oris est Theognidis Megarensis sententias prudenti vitam consi-
lio monentes eo, quo coepit more vltius explicandas suscipiet.

Nec minus in classe secunda eodem, quem adhuc ingressus est porro progre-
diatur transire, ita, ut in Grammaticae Latinae praeceptis exponendis per regulas Etymo-
logicas, Syntacticas Poeticasque manu suos sit ducturus; iisdem, quae sequuntur in tertio
Nelsonis Tristram libro epistolae ligatae interpretatur; pericopas denique Evangelicas
Graecae confectas Heleni, quae apud nostros in vñ est Grammatica in subsidium vocata
explicatur.

Domi vero ac intra priuatos parietes Cornelium Nepo-
tem, cuius dictione nihil paene vniuersa antiquitas purius habet, simplicius, castigatus,
quouis modo ac omni industria sua perget reddere familiarem. Catecheticas autem
lectiones ab initio ordietur denuo, quod eos ignorare noluit, quibus stat, ad mentem
Dominicam futuro anno accedere.

* * *